

MIRJAM STROETINGA, onderwijsadviseur Marnix Onderwijscentrum, m.stroetinga@hsmarnix.nl
PETER DE VRIES, expert ouderbetrokkenheid, info@peterdevries.nu

Vlak voor de zomervakantie reed een vader met zijn auto de basisschool van zijn kind binnen. Een bericht dat onderwijzend Nederland schokte. De media berichtten later dat de vader boos was, omdat zijn zoon niet langer in de klas mocht zitten bij zijn beste vriendje. Je vraagt je af: wat beweegt de ouder? En ook: wat is verstandig handelen van leerkracht en schoolleider? Het draait in dit artikel om de vraag: wat valt er te leren van een casus als deze?

OMGAAN MET TE MONDIGE OUDERS

WAT DE OUDER BEWEEGT

Dit artikel is geschreven vóór de moord op de Franse leraar in Parijs. Nadrukkelijk bedoelen wij in dit artikel de samenwerking met ouders zonder ernstige psychische of psychiatrische aandoeningen. Wij zijn er ten aanzien van de casus van de vader die de school binnenreed vanuit gegaan dat het hier vooral een 'wanhopige' ouder betreft.

Mirjam Stroetinga is lerarenopleider aan de Marnix Academie in Utrecht en doet een promotieonderzoek naar het samenwerken van leerkrachten met ouders aan opvoeding. Peter de Vries is zelfstandig adviseur ouderbetrokkenheid en auteur van diverse boeken over het samenwerken met ouders in het primair en voortgezet onderwijs. In dit artikel belichten zij de casus vanuit verschillende theoretische kaders.

PETER: NIETS NIEUWS ONDER DE ZON

Leerkrachten kunnen verzuchten dat ouders steeds mondiger en veeleisender worden. En als schoolleider kun je de neiging hebben hierin mee te gaan. Toch is het goed om dit – ook voor collega's – enigszins te relativiseren. Krantenberichten zoals boven genoemd en televisieprogramma's als 'De Luizenmoeder' wekken al gauw de indruk dat het alsmat erger wordt met ouders. Niet voor niets kennen we nu bijvoorbeeld begrippen als 'curlingouders' en 'zeiksnorren' (Pieter Derks) om dergelijk toenemend inadequaat oudergedrag te duiden, er misschien met humor vat op te krijgen. De professionele autonomie van de leraar door de betrokkenheid van ouders lijkt onder druk komen te staan (Van der Ploeg & De Vries, 2020). Bovendien zijn ouders van nu beter opgeleid en is kennis veel toegankelijker geworden. Onder andere omdat ouders van nu meer kennis hebben van bijvoorbeeld leren, didactiek, intelligentie, motivatie, stoornissen en gedragsproblemen, waardoor de leraar niet meer het (intellectuele) gezag heeft dat hij vroeger bezat. Dit leidt tot spanning in de verhouding tussen school en ouders (Van der Ploeg, 2018).

EEN DUIK IN DE GESCHIEDENIS

Bestudering van de geschiedenis laat echter zien dat dergelijke spanningen tussen school en ouders helemaal niet nieuw zijn. Zo publiceert De Nieuwe Zaansche Courant van zaterdag 27 juni 1886: 'De ouders (...) mogen het den onderwijzers soms lastig maken, over 't geheel vormen hunne kinderen de bloem der school en zullen later de kern der maatschappij uitmaken; waar school en huisgezin samenwerken, kan men goede vruchten verwachten.' ('Onze kinderen hebben het te druk. III.', 1886). In het boekje *Verhoudingen* klagen Kloosterman en Ligtvoet (1908) over scholen die het contact met thuis zijn verloren: 'De klacht over de bandelooze jeugd is er een tegen het gezin, dat zijn roeping heeft verwaarloosd, maar evenzeer tegen de school, die den band met het gezin heeft verbroken.' (Kloosterman & Ligtvoet, 1908). Het Vrije Volk: democratisch-socialistisch dagblad op 10 september 1973 schrijft: 'Ouders en school vervreemden.' ('Ouders en school vervreemden', 1973).

SPANNINGEN TUSSEN OUDER EN SCHOOL ZIJN NIET NIEUW

In 2006 werd de poster 'Herken de ouder', ontworpen door Smit (onderzoeker bij het Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen) in het OCW Onderwijsmagazine van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen in 2006 gepubliceerd. Om ouders te herkennen en passend te bejegenen werden zij ingedeeld in zes typen ouders: de supporter, de afwezige, de politicus, de carrièremaker, de kwelgeest en de superouder. De spanning zie je bijvoorbeeld terug bij 'de kwelgeest'. Kenmerken van 'de kwelgeest' zijn: 'voelt zich gekwetst en miskend door de houding van school en eigen ervaringen met onderwijs; stelt als kritische

consument het feilen van de school aan de kaak; is voor het schoolteam een ongeleid projectiel; is tevreden als de school door het stof moet, of zich moet verantwoorden voor niet-optimaal functioneren.' Bijbehorende trefwoorden bij dit type ouder: 'ongevoelig, betweter, koud, agressief, conflicterend, 'vechter', theateraal, ongeduldig' (Smit, 2006). Deze lastige verhouding tussen school en ouders verklaart de Amerikaanse wetenschapper Nakagawa door een ingewikkeld dilemma voor veel ouders: kom je op voor je kind of moet je als ouders je vooral onderwerpen aan de school? (Nakagawa, 2000).

NIET FUNCTIONELE STIGMA'S

Te mondige, over-assertieve ouders lijken dus een probleem van alle tijden te zijn en is kennelijk inherent aan ons vak.

Het lijkt mij daarom ook niet vruchtbaar ouders in te delen in typen met een handleiding. Bovendien kunnen stigma's als 'zeiksnorren' en 'curlingouders' weliswaar humoristisch zijn, maar werken eerder polariserend dan verbindend en creëren een wij-zij-cultuur tussen school en ouders. Nog los van de vraag of je je als professionals moet verlagen tot dergelijke schampere betitelingen op een school waar je respect en voorbeeldgedrag mag verwachten. Van schoolleiders mag je verwachten collega's aan te spreken op schamperende opmerkingen over ouders, die onder het mom van 'je hart even luchten' worden geuit. Een veilig schoolklimaat creëren is ook voor ouders bedoeld, ook als ze er niet bij zijn.

Ik geloof niet zo in alleen maar oefeningen in gesprekstechniek, waarmee je misschien enige vaardigheden en assertiviteit onder ▶

de knie krijgt, maar nog niet tot een dieper begrip en dieper contact met ouders komt. Pedagogiek is immers meer dan het oefenen van gesprekken met leerlingen. Werken aan ouderbetrokkenheid is vooral werken aan je eigen beroepshouding en -kennis, die basis moet op orde zijn. En deze toerusting lijkt op menige lerarenopleiding te missen, ook daar komt ouderbetrokkenheid vaak niet verder dan het oefenen van (lastige) gesprekken met ouders.

MIRJAM: HET ONTBREKENDE GESPREK

De casus doet mij denken aan een gesprek afgelopen schooljaar met een schoolleider. Zij vertelde met verontwaardiging dat er een ouder de klas binnen was gestormd en met veel bombarie de tafel van haar kind naar een andere plek in het lokaal had gesleept. Ik vroeg: 'Kwam dit voor jou en de leerkracht uit de lucht vallen?' Ze antwoordde: 'Nee, zeker niet. Het was al tijden bekend dat deze ouder ontevreden was over de zitplaats van haar kind in de klas. De moeder had het keer op keer aan de orde gesteld.' 'Waaróm was de moeder zo ontevreden over de zitplaats van haar kind?', vroeg ik. Het werd stil. Het gesprek over wat de ouder echt bewoog, was niet gevoerd.

Een gemiste kans, blijkt uit onderzoek van de Amerikaanse Jessica Millen en Maria McKenna. Hun studie uit 2013 laat zien dat er voor leerkrachten twee belangrijke vraaggebieden zijn in het contact met ouders: Parental Voice, de zorg, hoop en dromen van ouders voor hun kind, en Parental Presence, de vele manieren waarop ouders betrokken zijn bij de ontwikkeling van hun kind. Zij pleiten ervoor dat je als onderwijsprofessional de unieke zorg, hoop en brede betrokkenheid van ouders bespreekbaar maakt en erkent. In de praktijk merk ik, dat er iets gebeurt als ik schoolleiders en leraren kennis laat maken met deze manier van denken over samenwerken met ouders. Ze ontdekken dat ze vergeten zijn vragen te stellen over en erkenning te geven voor de zorgen van de ouder of de unieke manier waarop de ouder betrokken is. Vaak verbazen ze zich erover dat ze dit nagelaten hebben en vragen ze zich af

hoe dat komt. En dan gebeurt er iets heel waardevols: dan komt reflectie op gang.

Een leerkracht, die deelnam aan een nascholing en kennis had gemaakt met het model van Mc Kenna en Millen vertelde het volgende: 'Ik kreeg een nare mail van een vader en voelde me aangevallen. Maar toen dacht ik aan de vragen over zorg en betrokkenheid en ik dacht: welke zorg van de ouder zou hieronder zitten? Ik heb niet teruggemild, maar gebeld en die vraag gesteld. En het werd een goed gesprek!'

In het kader van mijn promotieonderzoek verzamelde ik 34 brieven van leerkrachten over het samenwerken met ouders aan opvoeding. In een derde van de brieven zijn voorbeelden te vinden van leraren die de zorg en betrokkenheid van ouders bespreekbaar maken en erkennen. Zij benaderen ouders vanuit gelijkwaardigheid. Een voorbeeld: een leerkracht schrijft hoe ze, na het zoveelste conflict met een moeder over het onvermogen van haar kind om zich bij de gym zelf aan te kleden, besluit het gesprek over een andere boeg te gooien. Ze vraagt de moeder: 'Het lukt me niet om ervoor te zorgen dat hij zich op tijd aankleedt. Hoe doet u dit thuis? Kunt u me helpen?' Deze vraag zorgt voor een wending in het gesprek. Moeder antwoordt: 'Ja, daar vraag je me wat. Het lukt thuis ook niet. Ik zet de wekker maar steeds vroeger.' Er volgt een gesprek waarin frustraties gedeeld worden, begrip ontstaat en uiteindelijk samen nagedacht wordt over oplossingen. De leerkracht verzucht aan het einde van de brief: 'Dit had ik veel eerder moeten doen! Niet alles zelf willen oplossen, maar hulp vragen. En bij wie kun je dat nu beter doen dan bij zijn eigen moeder?'

DE KRACHT VAN REFLECTIE EN DE ROL VAN DE SCHOOLLEIDER

In deze en andere brieven uit de studie valt op, dat wanneer leerkrachten vanuit gelijkwaardigheid ouders benaderen, ze vrijwel altijd ook reflectie laten zien op het niveau van hun overtuigingen. Dat is extra interessant, omdat uit onderzoek blijkt dat het juist de overtuigingen van leerkrachten zijn die

STEL VRAGEN EN ERKEN DE ZORGEN VAN OUDERS

samenwerking met ouders in de weg kunnen staan. Het gaat daarbij ten eerste om overtuigingen over wat goed samenwerken is. Leerkrachten kunnen denken dat ouders die je vaak ziet op school meer betrokken zijn bij de ontwikkeling van hun kind dan ouders die je nooit ziet, terwijl dit niet het geval hoeft te zijn (Theodorou, 2008; Kroeger & Lash, 2011). Ten tweede gaat het om overtuigingen over wat goed opvoeden is. Wijken opvoedpraktijken af van wat leraren in hun eigen

opvoeding of opleiding hebben meegekregen, dan concluderen ze vaak dat er niet goed opgevoed wordt (Eberly, Joshi & Konzal, 2007; Mahmood, 2013). Ook dit hoeft niet het geval te zijn. Op het niveau van de overtuigingen is dus veel winst te behalen, als het gaat om verbeteren van samenwerking met ouders. Het stellen van de vragen naar unieke betrokkenheid en zorg van de ouder kan leiden tot nieuwe beelden bij leerkrachten en nieuwe overtuigingen, zo wordt zichtbaar in de brieven.

Voor schoolleiders betekent dit, dat zij de kwaliteit van het samenwerken met ouders op hun school kunnen bevorderen langs meerdere wegen. Ze kunnen de gelijkwaardigheid tussen leerkrachten en ouders stimuleren, bijvoorbeeld door leerkrachten de vragen aan te reiken naar zorg en betrokkenheid van de ouder. Ze kunnen in hun team het onderzoekende gesprek openen over de overtuigingen die onder teamleden leven over wat ‘goed’ opvoeden en ‘goed’ samenwerken is. En misschien wel het meest belangrijk, als waardengericht leider in de school: ze kunnen hun eigen overtuigingen over goed samenwerken en goed opvoeden onder de loep nemen en zichzelf uitdagen om de extra vraag aan ouders te stellen. Daar vervolgens open over spreken in het team, kan leraren inspireren om diezelfde weg te gaan.

PETER EN MIRJAM: SAMEN CONCLUSIES TREKKEN

We zien allebei in de praktijk dat het niet altijd lukt om een samenwerking tot stand te brengen met alle ouders. De volgende uitspraak van een schoolleider stemt tot nadenken: ‘Elke keer als ik nascholing inkoop voor mijn teamleden over samenwerken met ouders, komt mijn team er zwaarder bewaard uit. Het lijkt wel of de nascholing de afstand tot de ouders juist vergroot.’ Scholing over samenwerken met ouders, binnen of buiten de lerarenopleiding, gaat nog vaak over het aanleren van gesprekstechnieken. De inzichten vanuit de brievenstudie wijzen juist op het belang van een grondhouding van gelijkwaardigheid en reflectie op het niveau van de overtuigingen. Interessant dus om als schoolleider meer te leren over hoe we aan die kwaliteiten van de leraar kunnen werken. Hoe maak je in je team korte metten met het idee dat ouders vooral bedreigend kunnen zijn en met de angst dat ouders over je heen lopen? Hoe kom je op het punt dat collega’s het verlangen voelen om van ouders te weten: ‘Waar maakt u zich nu echt zorgen over?’, ‘Wat hoopt u diep in uw hart voor uw kind?’, ‘Wat mag er volgens u zeker niet misgaan?’.

En hoe stimuleer je leerkrachten zelfs om hun kwetsbaarheid te laten zien aan de ouder, door te vragen: ‘Wat denkt u dat uw kind van mij nodig heeft?’ ‘Wat werkt er bij u thuis?’ ‘Waar is uw kind volgens u enthousiast over als het om school gaat?’ of zelfs: ‘Wat zou uw advies aan mij zijn voor uw kind?’ Het vraagt voorbeeldgedrag van de schoolleider in de vorm van een open, professionele basishouding ten aanzien van ouders en een andere duiding van het begrip ouderbetrokkenheid. Het gaat namelijk niet zozeer om het betrekken van ouders, waarbij leerkrachten soms teleurgesteld raken omdat ouders niet doen wat zij hopen en verwachten. Ouderbetrokkenheid is vooral de betrokkenheid van de schoolleider en de leraar óp ouders. Die houding maakt nieuwsgierig en stimu-

leert tot luisteren zonder oordeel. Want om het kind ten volle te laten bloeien, wil je het doorgronden en dus ook de rol die zijn ouders hebben in zijn ontwikkeling.

Er is nog veel prachtigs te leren én te onderzoeken! Wie mee wil denken over deze kwesties is van harte welkom om deel te nemen aan het verkennende denkgesprek met Mirjam en Peter op de online bijeenkomst via Teams te houden op 20 mei 15:30-17:00 uur. Opgeven kan via info@peterdevries.nu. Ouders, leraren, schoolleiders en lerarenopleiders zijn van harte uitgenodigd! BSM

LITERATUUR

- Eberly, J. L., Joshi, A., & Konzal, J. (2007). Communicating with families across cultures: An investigation of teacher perceptions and practices. *School Community Journal*, 17(2), 7-26. <http://www.adi.org/journal/fw07/EberlyJoshiKonzal-Fall2007.pdf>
- Kloosterman, A., & Ligtvoet, J.C. (1908). Verhoudingen. Goes: Oosterbaan & Le Cointre.
- Kroeger, J., & Lash, M. (2011). Asking, listening, and learning: Toward a more thorough method of inquiry in home-school relations. *Teaching and Teacher Education*, 27, 268-277. http://www.familydiversityeducationcouncil.org/upload/Kroeger_JaniceLash.pdf
- Mahmood, S. (2013). First-year preschool and kindergarten teachers: Challenges of working with parents. *School Community Journal*, 23(2), 55-86. <http://www.adi.org/journal/2013fw/MahmoodFall2013.pdf>
- McKenna, M. K. & Millen, J. (2013). Look! Listen! Learn! Parent narratives and grounded theory models of parent voice, presence and engagement in K-12 education. *School Community Journal*, 23(1), 9-48.
- Nakagawa, K. (2000). Unthreading the Ties That Bind: Questioning the Dis-course of Parent Involvement. *Educational Policy*, 14 (4), 443-472.
- Onze kinderen hebben het te druk. III. (1886, 27 juni). *Nieuwe Zaansche Courant*, 1. Opgevraagd op 8 oktober 2020, van https://www.archieven.nl/nl/zoeken?mivast=0&mi-zig=91&miadt=137&milang=nl&mizk_alle=waar%20school%20en%20huisgezin%20samenwerken%2C%20kan%20men%20goede%20vruchten%20verwachten&miview=ldt
- Ploeg, P. van der (2018). Ethiek van ouderbetrokkenheid. *Van twaalf tot achttien*, 28(6), 14-16.
- Ploeg, P. van der & Vries, P. de (2020). Tweeluik: Ouderbetrokkenheid en democratisch burgerschap, deel 1. *Van Twaalf tot achttien*, 30(7), 38-40.
- Smit, F. (2006). Herken de ouder. *OCW Onderwijsmagazine*. (1), inlegposter.
- Theodorou, E. (2008). Just how involved is ‘involved’? Re-thinking parental involvement through exploring teachers’ perceptions of immigrant families’ school involvement in Cyprus. *Ethnography and Education*, 3(3), 253-269. <https://doi.org/10.1080/17457820802305493>